

"Ik geloof niet dat het op onverschilligheid wijst, maar veel-
eer een vorm van liefde is, die de wijde omarming van het
geheel boven de aanbidding van een bijzonderheid ver-
kiest"

(Johan Daisne in "De trein der traagheid")

Onlangs verscheen "Natuur is duur", geschreven door twee bezielden auteurs, Van Dieren en Wage-
naar Hummelinck ¹⁾. Het is een hartekreet, geboren uit grote bezorgdheid over de gevolgen van een overconcentratie van nogal eens kortzichtig hand-
lende mensen voor natuur en landschap. Toch merkt men door het gehele boek heen begrip voor die mensen en hun behoeften en dat maakt het juist zo waardevol. Typend voor het karakter van dit boeiende werk is een van de eerste zinsneden: "De natuur is ons kapitaal. Alleen de rente die zij opbrengt mogen wij gebruiken". Een waarschuwing maar tegelijk kenmerkend voor een positieve instelling tegenover de medemens. Overigens een geluid dat een bosbouwkundige vertrouwd in de oren klinkt; één van de eerste wijsheden die hij leert, is dat hij nimmer meer mag kappen dan de bijgroei, dus de rente van het bos.

Geheel andere gewaarwordingen onderga ik bij het lezen van het artikel van Oosterveld in het Nederlands Bosbouw Tijdschrift van april j.l., getiteld "Welk bosbeheer heeft wat met natuurbeheer te maken?" Het trof mij door zijn duidelijke, maar ook eenzijdige, haast polariserende stellingname, en vooral ook doordat het zo moeilijk is om er aandacht en begrip voor de belangen van de mens in te vinden. Deze onderzoeker stelt glashard: "Elke vorm van beheer welke op produktie is gericht . . . is in strijd met de principes van een goed natuurbeheer", en "Een meervoudige doelstelling voor bossen, waarbij ook natuurwetenschappelijke waarden meespelen is alleen haalbaar zonder speciale maatregelen ten behoeve van de jachtrecreatie en zonder inplant activiteiten voor de bosbouw". Als hij spreekt over exten-

sieve begrazing van bossen en de noodzaak daarbij van een raster, stelt hij dat "een raster voor tamme herbivoren geen enkele belemmering voor de natuurlijke fauna (behoeft) op te leveren. In de praktijk is gebleken dat alleen (sic! vdm) recreanten zich dan niet meer zo vanzelfsprekend door het terrein bewegen". Als hij elders concludeert dat het beheer zich aan de huidige omstandigheden zal moeten aanpassen, komt in de motivering een zinsnede voor die dan wel badinerend bedoeld kan zijn maar die ik wegens zijn kilheid al evenmin kan bewonderen: "Wel zal het duidelijk zijn dat de omstandigheden van de vroege middeleeuwen hier niet terug te voeren zijn aangezien een reductie van de menspopulatie tot 5% van de huidige omvang als onhaalbaar verondersteld mag worden".

De zakelijke conclusie moet zijn dat Oosterveld een bosbeheer, waarin gepoogd wordt belangen als houtproduktie en recreatie te integreren met een zijns inziens juiste aandacht voor natuurwetenschappelijke waarden, als onmogelijk beschouwt. Het is zijn goed recht dat zo te stellen, maar het is evenzeer een andermans recht om ter discussie te stellen of in een land als het onze Oostervelds opvattingen over natuurbeheer op een schaal van ook maar enige omvang gerealiseerd kunnen en mogen worden. Oosterveld laat zich trouwens over die schaal nauwelijks uit.

De hiervoor genoemde geringe aandacht voor de mens is inherent aan een bepaalde, helaas in luidruchtigheid toenemende stroming in het natuurbeheer die niet zoekt naar compromissen met andere belangen maar die zich bikkelhard en weinig verzoenlijk opstelt. Het gaat om een stroming waarvan men zich ernstig moet afvragen of hij wel in het belang werkt van de bescherming van natuur en landschap en van de velen die, beroepshalve of anderszins, zich beijveren om ons volk daarvoor begrip en enthousiasme bij te brengen, zich daarbij wel realiserend dat in dit land ook nog 13 miljoen mensen moeten leven en werken. Zodra immers ideeën als die van Oosterveld gericht worden op bepaalde gro-

¹⁾ Wouter van Dieren en Marlus G. W. Hummelinck. Natuur is duur; over de economische waarde van de natuur. Het wereldvenster, Baarn, 1977.

te gebieden, als ze doelbewust met een grote mate van eenzijdige publiciteit gepaard gaan en zodra getracht wordt ze met het verkondigen van halve waarheden in het bos- en natuurbeleid te realiseren, ontstaat irritatie, helaas meestal niet uitgesproken, die een negatief effect heeft op de waardering van de mensen voor de natuurbescherming in zijn geheel.

Het zou niet redelijk noch juist zijn in dit verband alleen Oosterveld te noemen. Er zijn meer en ook meer uitgesproken exponenten van de zojuist genoemde stroming. Ik denk aan de eerste activiteiten van de recent opgerichte Landelijke Werkgroep "Kritisch Bosbeheer", waarvan we ongetwijfeld meer zullen horen. Verder denk ik aan publikaties van Van der Meijden en De Vogel in de NRC van enige tijd geleden ²⁾, publikaties die dermate van deskundigheid op het gebied van bos en bosbouw waren gespeend dat men zich nog slechts afvraagt waarom een blad als de NRC ze opneemt. Ik ga daaraan nu voorbij omdat ik het meest sprekende voorbeeld van de door mij bedoelde stroming in het natuurbeheer vind in de opvattingen van de bioloog Van de Veen over het bosbeheer op de Veluwe ³⁾. Ze zijn geënt op een grote persoonlijke belangstelling voor bepaalde methoden van natuurbeheer en vooral van faunabeheer. Van de Veen probeert echter wel zijn doel op een laakbare wijze te bereiken, namelijk met het geven van een onjuiste voorstelling van zaken over andere belangen die de gemeenschap in zijn geheel bij het bos heeft, waarbij recreatie, houtproductie maar ook een financieel verantwoorde opzet van het bosbeheer een vooraanstaande plaats innemen. Enkele citaten uit zijn publikatie kunnen dit illustreren:

1 "Het huidige bos . . . kan hoogstens worden geclassificeerd als een zeer povere levensgemeenschap welke qua soortsaanpak kwantitatief en kwalitatief gestoord is (loofhout wordt "bestreden") en waarin de bomen als dominante elementen slechts een halve levenscyclus doormaken: bomen mogen alleen "groeien", stervende bomen worden vroegtijdig weggenomen en dode bomen zijn tekenen van achterstallige "bosverzorging". (Volkomen ten onrechte wordt hier grof gegeneraliseerd wat betreft het huidige Veluwe bos, wordt voorbijgegaan aan de mogelijkheden die de groeiplaats biedt, wordt een valse voorstelling van zaken gegeven over de bestrijding van loofhout en worden tendentieuze,

²⁾ Ruud van der Meijden en Ed de Vogel. De dennenakkers van Staatsbosbeheer. Ook: Uitgave Landelijke Werkgroep "Kritisch Bosbeheer", Amsterdam 1977.

³⁾ H. E. van de Veen. De Veluwe natuurlijk? Gelderse Milieuraad, Arnhem, 1975.

onjuiste opmerkingen gemaakt over het zogenaamde beperken van de "levenscyclus" van de bomen; ik kom hierop later terug, vdM).

2 "Wanneer men de ontwikkeling naar een meer open gestructureerd bos zou willen bevorderen is men of aangewezen op - kapitaalsintensieve - menselijke hulp of op de reïntroductie van de hier oorspronkelijk thuishorende grote herbivoren . . . wisenten". (Wat weet Van de Veen eigenlijk over de "kapitaalsintensiteit" van dunningen, over hun kosten en opbrengsten, en wat zijn de kosten verbonden aan het houden van wisenten? vdM).

3 "In bosbouwkringen ziet men de overgang van de groveden naar hoogproductieve naaldboutsoorten als een vanzelfsprekendheid . . . en daarbij wordt steeds weer gewezen op het wereldhouttekort . . . Het zij echter met nadruk gesteld dat, hoe wij het Nederlandse bos ook beheren, het aandeel van de Nederlandse bosbouw in de wereldhoutproductie te allen tijde uiterst bescheiden zal blijven. . . . Van enige betekenis voor de wereldhoutproductie zijn deze bossen zeker niet!" (Uiteraard is, in welke sector ook, het Nederlandse aandeel in het totale wereldgebeuren zeer beperkt; dat geldt voor tal van activiteiten in ons land, ook voor de natuurbescherming, maar daarmee kan men toch waarachtig niet motiveren dat die activiteiten in Nederland dan maar niet plaats moeten vinden! vdM).

4 "Ondertussen blijft "bosbeheer" op de Veluwe ook in "natuurgebieden" nog steeds identiek met "productiebosbeheer". De hoge kosten van dit beheer ontstaan doordat een houtteeltkundig goede bosverzorging betekent dat allerlei natuurlijke processen voortdurend moeten worden omgebogen of tegengegaan met als doel het - al dan niet rendabel - produceren van hout". (Hier wordt een volstrekt onjuiste, misleidende en wijselijk ook niet nader gemotiveerde relatie gelegd tussen hoge beheerskosten en het "tegenaan" van "allerlei" natuurlijke processen, vdM).

5 "Financiële steun aan de bosbouw leidt er dan ook toe dat het bosbeheer ter plaatse intensiever wordt, waardoor natuurlijke processen nog verder worden onderdrukt". (Met evenveel aplomb maar hopelijk evenzeer ten onrechte zou ik kunnen stellen: "Financiële steun aan de natuurbescherming leidt er toe dat het natuurbeheer à la Van de Veen ter plaatse intensiever wordt, waardoor de betekenis van het bos voor de mens nog verder wordt onderdrukt". Men moet dermate vérgaande en voor anderen schadelijke opmerkingen toch wel met goede argumenten onderbouwen! vdM).

6 "Mag het bedrijven van bosbouw een kostbare onderneming zijn geworden, het beheer van een

grootschalig en gaat ecosysteem kan relatief goedkoop zijn: natuurlijke processen verlopen - al miljoenen jaren - gratis!" (Miljoenen jaren geleden woonden er geen miljoenen mensen in Nederland. Wil Van de Veen suggereren dat "zijn" conceptie in het Nederland van nu niets kost? Laat hij dat dan expliciet vermelden óf een vergelijkende kostenrekening maken! vdM).

7 *"Daarbij dient te worden bedacht dat op vele wijzen (? vdM) kan worden aangetoond dat de categorie recreanten, die komt om grofwild te zien zeer snel groeit. Kiezen voor accentuering van het natuurbeheer zou . . . gepaard gaan met een hogere recreatieve betekenis . . . dan bij een keuze voor bosexploitatie".* (Met "bosexploitatie" wordt waarschijnlijk bedoeld op het tot dusverre gevoerde bosbeheer. Van de Veen heeft het alleen over die groep uit het totaal van bosbezoekers die in zijn overwegingen van pas komt. Ook hier ontbreekt elke motivering en bewijsgrond. vdM).

8 *"Intussen is de Veluwe niet alleen opgedeeld, maar ook meer dan ontsloten en wordt dit gebied overspoeld door een nog zeer onvoldoende geleide en begeleide recreatiegolf; alleen op de Veluwe zijn meer dan 750 . . . campings".* (Waar moeten die mensen, al of niet geleid en begeleid, in ons land dan wél hun recreatie in een bosgebied vinden zonder ook door andere, in andere streken van ons land actieve en nogal bedillig over hun medemens praten- de Van de Veens naar de stad teruggestuurd te worden? vdM).

Tot zover de citaten met enig commentaar mijnerzijds.

Mijn voornaamste bezwaren tegen een optreden als van o.a. Van de Veen zijn, ten eerste, dat bepaalde ideeën aan de man worden gebracht op een wijze die door het achterwege laten van motiveringen, door het gebruik van halve waarheden of van pure onwaarheden op het randje van zindelijk handelen is, en, ten tweede, dat deze ideeën geen rekening houden met de belangen van een ander. Ik denk in dit verband niet aan een bepaalde functie van het bos; zijn maatschappelijk functioneren in het algemeen is hier in het geding. Bovendien, hebben wij het recht om een slechts zeer beperkt functioneren van het bos voor vele decennia, dus ook voor ons nageslacht, vast te leggen? Dat is, men dient zich dat wel te realiseren, de consequentie van de door mij nu bekritiseerde opvattingen over ons bos.

Van de Veen gaat de recreatie (politiek niet onverstandig) niet zo rechtstreeks te lijf als de houtproductie, maar het zal duidelijk zijn dat er op zijn Veluwe, met wolven (waartegen de jagers worden inge-

ruild) en wisenten en bovendien met een zeer monotoon "natuurlijk" loofbos (voor een groot deel niet meer dan struikhout), voor mensen die van het bos in zijn algemeenheid houden niet zoveel ruimte is weggelegd.

De jagers zien hun regulerende activiteiten overgenomen door wolven; als niet-jager en dus ondeskundige op dat gebied, kan ik hun belangen hier moeilijk verdedigen maar ik neem aan dat ze dat zelf wel kunnen en zullen doen.

De betekenis van de houtproductie op de Veluwe wordt door Van de Veen achteloos terzijde geschoven; het gaat bij die productie immers slechts om 2% van onze nationale behoefte aan hout- en houtproducten en die kan dus in de denkwereld van Van de Veen evengoed worden afgedankt. Maar het betreft hier wél 230.000 m³ hout, een kwantum dat in het grootste deel van de houtbehoefte voor onze krantenpapierproductie kan voorzien of waarop 15 à 20 grote zaagfabrieken kunnen draaien; een kwantum waarvan de werkgelegenheid van 1300 resp. 700 werknemers afhankelijk is en dat door de toenemende schaarste aan hout in de wereld via import niet meer te dekken is. Indien men iets van de ontwikkeling van de wereldhoutbalans weet, kent men de grote problemen voor de houtimport in West-Europa. Men weet dan ook dat in de toekomst voornamelijk de ontwikkelingsgebieden als potentiële leveranciers van hout overblijven, hout dat deze landen echter óf niet meer zouden moeten kappen (men denke aan het tropisch regenbos) óf zelf hard nodig hebben om hun enorme achterstand in welvaart enigermate te kunnen inlopen ⁴⁾.

Op de achtergrond van het denken zoals dat wordt vertolkt door Oosterveld, Van de Veen, Van der Meijden en Vogel en anderen staat de overtuiging dat de mens in de natuur, ook in het bos, negatief werkzaam was en nog steeds is. Of, zoals Oosterveld dat uitdrukt: "Naarmate er meer ingegrepen wordt, blijft er minder natuur over". De voorstanders van deze gedachte zullen echter niet ontkennen dat zijzelf, zodra zich in hun lichaam een kwaal manifesteert, direct de nodige artsen zullen inschakelen om hun eigen gecompliceerde organisme in stand te houden of te verbeteren. Zichzelf zouden zij niet gaarne aan de natuur overlaten, dus toch in de overtuiging dat de mens wel degelijk een positieve inbreng kan leveren als het er om gaat iets natuurlijks gezond te houden. Waarom dan niet aanvaard dat diezelfde mens, mits uiteraard deskundig en verant-

⁴⁾ H. A. van der Meiden. Een toekomstig wereldhouttekort? Economisch Statistische Berichten, 58(2889), 1973: 180-184.

woord handelend, van een bos onder bepaalde omstandigheden iets beters kan maken dan wanneer dit aan de natuur wordt overgelaten?

Een natuurbos, waar geen menselijke invloed aanwezig is, kent continu processen van kwijnen en afsterven (dat is dan de "hele levenscyclus" van de boom waarop Van de Veen doelt) en, dat wel, van verjongen. Maar dat zijn processen die tientallen jaren duren. Denkt men werkelijk dat door de mensen in een dichtbevolkt en zo bosarm land als het onze aanvaard zal worden dat onze bossen op een schaal van ook maar enige omvang aan die langdurige processen van kwijnen en afsterven worden overgelaten? Denkt men dat die mensen, hoe enthousiast misschien ook bij het aanhoren van eenzijdig gebrachte verhalen over een bepaalde vorm van natuurbeheer, werkelijk het veld zullen ruimen voor wolven en wisenten? Denkt men tenslotte, dat die mensen, als de schaarste aan hout en houtproducten ook voor hen voelbaar wordt, zullen accepteren dat het Nederlandse bos of een groot deel er van geen hout mag produceren terwille van de opvattingen van een zeer kleine minderheid?

Voorop moet staan dat ons bos zo beheerd wordt dat zijn duurzaamheid en gezondheid gewaarborgd zijn. Dit betekent dat nimmer meer dan de gemiddelde aanwas, de rente, mag worden gekapt. Het houdt ook in dat de samenstelling van een bepaald boscomplex zo gevarieerd mogelijk moet zijn, uiteraard voorzover de kwaliteit van de groeiplaats dat toelaat en ook voorzover dat te financieren is. Men kan fraaie plannen ontwikkelen die een zeer gecompliceerd bosbeheer inhouden, maar zodra realisering tot dusdanige financiële lasten leidt dat deze het voorgenomen beheer onmogelijk maken, lopen duurzaamheid en gezondheid van het bos gevaar.

Voorts zal men toch moeten aanvaarden dat een aantal essentiële belangen bij het bosbeheer zijn betrokken. In ons land, met veel mensen maar weinig bos, zal dit laatste zo veelzijdig mogelijk gebruikt moeten worden. We doen er dan ook beter aan niet langer te redekavelen over de vraag "of" maar over de vraag "hoe" wij de verschillende functies van het bos in het beheer kunnen combineren. Ik aarzel niet, op grond van wat ik eerder opmerkte, te stellen dat de belangrijkste functies van het Nederlandse bos in zijn algemeenheid, juist door zijn geringe oppervlak-

te, de mogelijkheden voor openlucht recreatie, de landschappelijke betekenis en de houtproductie zijn. Dat daarbij in het bosbeheer met natuurwetenschappelijke waarden optimaal rekening moet worden gehouden spreekt vanzelf. Dat geldt ook voor het ruimte geven aan onderzoek op het gebied van bepaalde vormen van natuurbeheer. Maar dat daarbij voor natuurwetenschappelijke doeleinden, voor bepaalde opvattingen over natuurbeheer, bos op grote schaal aan andere belangen wordt onttrokken, is onaanvaardbaar en zal, politiek, ook nimmer aanvaard mogen worden. Bovendien, naarmate men de gebruiksmogelijkheden van het bos in ons land wil beperken, verschuift men de daardoor opgeroepen problemen naar andere landen. Ook dat doet egocentrisch aan.

Nimmer kan in een land als het onze, met zijn parlementaire democratie, een kleine groep uiteindelijk beslissen wat er moet gebeuren, ook niet waar het om het gebruik van het bos door de mens gaat. De kans dat men zijn wensen langs politieke weg kan realiseren wordt kleiner naarmate zij minder met belangen van de medemens rekening houden. Er komen, gelukkig, dan immers altijd tegenkrachten. De overgang van enthousiaste reacties op goed in de publiciteit gebrachte maar in feite onverantwoorde ideeën, naar irritatie, kritiek en tenslotte afwijzing door de meerderheid kan heel snel verlopen zodra de consequenties van die ideeën worden overzien. En daarvan kan, helaas, in dit geval de redelijke natuurbescherming mede de dupe zijn. Dat zou zeer te betreuren zijn. Want het handelen van mensen in de natuur behoeft wel degelijk kritiek en correcties, maar goed gemotiveerd, zodat de mens ze ook begrijpt, en niet vanuit een beperkt, eng begrensde eigen belang of een zeer exclusieve visie op natuur en bos. Die correcties moeten er vanuit gaan dat óók de mens onderdeel van de natuur is. Zij moeten er voorts rekening mee houden dat de negatieve aspecten van het handelen van de mens vooral het gevolg zijn van het feit dat te veel mensen op te weinig grond moeten leven. Dáárin ligt het hoofdprobleem, niet in het individuele handelen van de mens, en dáármee zal men, of men wil of niet, moeten leren leven. En dat geeft maar een heel beperkte ruimte voor experimenten die met de mens te weinig rekenen.